

bulundu. İbn Abdülhakem, Müzenî, Rebî', Sahnûn b. Saîd, Hâris b. Miskîn, Yûnus b. Abdül'l-A'lâ es-Sadeî, İbrâhîm b. Münzir el-Hizâmî gibi İmâm Mâlik ve Şâfiî'nin tanınmış talebelerinden fıkıh ve hadis okudu. Kurtuba'da, aralarında Ahmed b. Hâlid (İbnü'l-Cebbâb), İbn Lübâbe, Muhammed b. Abdülmelik b. Eymen ve kendi oğlu Muhammed b. Kâsım el-Beyyânî gibi tanınmış âlimlerin de bulunduğu birçok talebe yetistirdi. Yönetimi boyunca Emîr Muhammed b. Abdurrahman b. Hakem'in (852-886) resmî belgelerini düzenleme görevini yürüttüğünden "Sâhibü'l-vesâik" diye de anılmış olan Beyyânî 276 (890) yılının sonlarında vefat etmiştir. Bu tarihin 277 veya 278 olduğu da rivayet edilmektedir.

Derin bir fıkıh ve hadis bilgisine sahip olan Beyyânî devrin önde gelen fıkıh ve hadis otoriteleri arasında yer aldı. Hiçbir imamı taklit etmemekle birlikte daha çok Şâfiî mezhebine meylettiler, kendisinden fetva isteyenlere ise Endülü's'te yaygın bulunan Mâlikî mezhebine göre fetva verirdi. Genel biyografileri yanında yalnız Mâlikî veya Şâfiî âlimlerin biyografilerini ihtiva eden tabakat kitaplarına alınmış bulunması da bundan dolayı olmalıdır.

Beyyânî'nin kaynaklarda zikredilen en önemli eseri *el-İzâh fi'r-red 'ale'l-mukallidîn* olup bu eserini İbn Müzeyn, Muhammed b. Ahmed el-Utbî ve Abdullah b. Hâlid'e reddiye olarak kaleme almıştır. Ayrıca bir tefsiri ve haber-i vâhide dair bir eseri olduğundan da söz edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Faradî, *Târîhu 'ulemâ' il-Endelûs*, Kahire 1966, I, 355-357; Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis*, Kahire 1386/1966, s. 329; Kâdî İyâz, *Terâtübü'l-medârik*, III, 442; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, XIII, 327-330; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, II, 648; Sübkî, *Tabakât*, III, 344-345; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcî'l-müzeheb*, II, 143-144; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 310; Makkarî, *Nefhu't-tib*, II, 50-51; III, 171, 177; Ziriklî, *el-A'lâm*, VI, 15-16; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VIII, 122.

HAMDİ DÖNDÜREN

BEYYÂSÎ

(البياسي)

Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Muhammed b. İbrâhîm el-Ensârî el-Beyyâsî (ö. 653/1255)

Endülüslü edip ve tarihçi.

14 Rebîülevvel 573'te (10 Eylül 1177) Ceyyân (Jaen) bölgesinde önemli bir şehir olan Beyyâse'de (Baeza) doğdu. Tahsil için Endülü's'ün büyük bir kısmını do-

laştı. Daha sonra Tunus'a yerleşerek Hafsî sultanlarının hizmetine girdi ve onlardan büyük ilgi gördü. Tunus'a geliş tarihi kesin olarak bilinmeyen Beyyâsî, 4 Zilkade 653'te (5 Aralık 1255) orada öldü.

Tarihçi İbn Saîd el-Mağribî, İşbîliye ve Tunus'ta derslerine katıldığı Beyyâsî'nin büyük bir tarihçi ve edebiyatçı olduğunu söyler. Beyyâsî Arap dili ve edebiyatını iyi biliyordu. Hamâset şiirlerini, Mütenebbî, Ebû Temmâm ve Maarî'nin divanlarını, Câhiliye ve İslâm dönemine ait diğer pek çok Arap şiirini ezberlemişti. Bağdatlı İsmâil Paşa, "İbnü's-Şeyh" başlığı altında, Beyyâsî ile Yûsuf b. Muhammed el-Belevî'yi (ö. 604/1207-1208) aynı şahıs zannederek ikisinin eserlerini de Belevî'ye nisbet etmiştir.

Eserleri. 1. *el-İ'lâm bi'l-hurûbi'l-vâkı'a fi şadri'l-İslâm*. Beyyâsî bu eserini Hafsî Emîri Ebû Zekerîyyâ Abdülvâhid için telif etmiştir. Eser Hz. Ömer'in ölümünden Velîd b. Tarîf eş-Şârî'nin Hârûnürreşîd'e isyanına kadar meydana gelen olayları kronolojik olarak anlatır. Bu şekliyle kitap geniş bir Emevî ve kısmen de Abbâsî tarihidir. İbn Hallikân eseri görüp incelediğini ve bu sahada yazılmış mükemmel bir kaynak olduğunu söyler. *el-İ'lâm* iki cilt olup eksik bir yazması Kahire'dedir (Dârü'l-Kütübü'l-Misriyye, nr. 8739). 2. *Tezkîrû'l-âkıl ve tenbîhü'l-gâfil*. İsmi yanlış olarak *Tezkiretül-gâfil ve tenbîhü'l-câhil* şeklinde de kaydedilmiş olan (bk. Mahfûz, I, 172) ve günümüze ulaşmayan bu eser Endülü's'te Murâbitlar ve Muvahhidler'in hristiyan krallıklara karşı yaptıkları savaşları anlatır. İbn Hallikân, Ebû Yûsuf Ya'kûb el-Muvahhidî ve Yûsuf b. Tâşfîn'in biyografilerini verirken Beyyâsî'nin bu eserinden nakiller yapmıştır. Ayrıca İbn İzârî de *el-Beyânü'l-muğrib*'i yazarken onu kaynak olarak kullanmıştır. 3. *Târîh*. İbn Hayyân'ın *el-Mefîn* adlı altmış ciltlik tarihine yazdığı bir zeyil olup müellifin zamanına kadar gelen olayları ihtiva eder. Bu eser de günümüze intikal etmemiştir. 4. *Kitâbü'l-Hamâse*. Beyyâsî, Arap dili ve edebiyatına olan merakı sebebiyle, Arap şiirinin çeşitli devirlerine ve Endülüslü yeni şairlerin şiirlerine ait çeşitli örnekleri derlediği bu eserini Ebû Temmâm'ın *el-Hamâse*'sinin usulünde tertip etmiştir. Eser *el-Hamâsetü'l-Mağribiyye* olarak da bilinir. Müellifin ayrıca ihtisar ettiği bu eser, başta İbn Hallikân olmak üzere pek çok müellife kaynak olmuştur. Eserin bazı nüshaları Gottha (nr. 13), Süleymaniye Kütüphanesi (Fâ-

tih, nr. 4079) ve Beyrut St. Joseph Üniversitesi Orientale Faculte dokümanları arasında (V, 505) bulunmaktadır.

Beyyâsî bu eserlerinden başka, yine Emîr Ebû Zekerîyyâ el-Hafsî için Gazzâlî'nin *el-Müstaşfâ*'sının hadislerini *tahrîc** ederek bir araya getirmiş, bunların sahih ve zayıf olanlarına işaret etmiştir. Ayrıca Ebû İshak ez-Zeccâc'ın *el-Emâlî*'sinin şerhi üzerine bir risâle yazmış, İbn Harîk'in belâgata dair risâlesini de şerhetmiştir. Bu şerhin 692'de (1293) istinsah edilen bir nüshası Fas'ta Zâviye-i Hamziyye külliyyatı içinde bulunmaktadır (Mahfûz, I, 173).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Saîd el-Mağribî, *el-Muğrib*, II, 73; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 232; V, 39; VII, 7, 116, 117, 132, 238-244; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, XXIII, 339; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 359; Makkarî, *Nefhu't-tib*, III, 181, 316-318, 390; VII, 34; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 262-263; Himyerî, *er-Rauzü'l-mi'târ*, s. 122; *Keşfü'z-zunûn*, I, 126-127; *Hediyetü'l-'arîfîn*, II, 554; Brockelmann, *GAL*, I, 424; *Suppl.*, I, 588-589; Ziriklî, *el-A'lâm*, IX, 329-330; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XIII, 327; a.mlf., *Mu'cemü muşannifi'l-kütübü'l-'Arabîyye*, Beyrut 1406/1986, s. 691; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 398; Mahfûz, *Terâcimü'l-mü'ellifîn*, I, 171-173; Mihâil Avvâd, *Mahtûtâtü'l-mecma' il-ilmîyyi'l-'Irâkî*, Bağdad 1403/1983, III, 215-216; A. Huici Miranda, "Beyyâsâ", *El*² (İng.), I, 1150.

MEHMET AYKAÇ

BEYYİNE

(البينة)

Gerçeği açık bir şekilde ispatlayan kesin delil anlamında kullanılan bir terim.

Beyyine "ayrılmak, uzaklaşmak ve ayırmak, uzaklaştırmak" mânasındaki *beyn* veya "açık seçik olmak, açık seçik hale getirmek" anlamındaki *beyân* kökünden sıfat olup "apaçık delil, hüccet, kesin belge" demektir. Kelimenin kökünde bulunan "ayrılmak" ve "açık seçik olmak" mânaları birbirini tamamlayıcı bir nitelik taşır. Şöyle ki: Tamamen meçhul veya az çok kapalı olan bir bilgi konusu önce benzerleri arasından tefrik edilir, sonra da rahatlıkla bilinebilecek açık ve seçik hale gelir veya getirilir. Bu niteliği taşıyan bir husus tamamen veya kısmen bilinmeyen başka hususlara da kılavuzluk yaparak onların bilinmesini sağlar ve bu sebeple ona "doğruyu yanıltan, hakkı bâtıldan ayıran belge" anlamında beyyine denir.

Beyyine Kur'an-ı Kerim'de biri müzekker (beyyin) olmak üzere yirmi defa geç-